

Anne-Çocuk İlişkisinde Risk Faktörleri: Televizyona Maruz Kalma ve Anne-Çocuk Oyun Süresi

H. Gözde Ertürk Kara ¹

Öz

Bu araştırmanın amacı, televizyona maruz kalma süresi, anne-çocuk oyun süresi ve anne-çocuk ilişkisi arasındaki bağı ortaya koymaktır. Korelasyonel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen araştırmanın örneklemini İstanbul'da bir okul öncesi eğitimi kurumuna devam eden, yaşları 50-74 ay arasında değişen 73 okul öncesi dönemdeki çocuğun (33 erkek ve 40 kız) annesi oluşturmaktadır. Araştırmada anne-çocuk ilişkisini değerlendirmek için Çocuk Anababa İlişki Ölçeği ve aileye ilişkin demografik özellikleri elde etmek için kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde t testi, varyans analizi ve Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Televizyona maruz kalma süresi, anne-çocuk oyun süresi ile anne-çocuk ilişkisi arasındaki bağı incelemek üzere çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, örnekleme oluşturan anne ve çocuklar arasında olumlu bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Anne-çocuk ilişkisi ile bağlantılı olduğu varsayılan annelerin öğrenim durumu, yaşı, anne baba çalışma saatleri ile çocukların cinsiyeti ve doğum sırası değişkenlerinin anne-çocuk ilişki puanları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Çoklu regresyon analizi sonuçları televizyona maruz kalma süresi ve anne-çocuk oyun süresinin birlikte anne-çocuk ilişkisini anlamlı düzeyde yordadığını ortaya koymuştur. Buna göre; televizyona maruz kalma süresi kontrol altında tutulduğunda çocuklarıyla oyun oynayan annelerin daha güçlü bir anne-çocuk ilişkisi kuracağı, öte yandan annelerin çocuklarıyla oyun oynadıkları süre kontrol altında tutulduğunda evde televizyona maruz kalma süresi fazla olan ailelerde annelerin çocuklarıyla daha zayıf bir ilişki kuracağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Okul öncesi dönem
Anne-çocuk ilişkisi
Televizyona maruz kalma süresi
Anne-çocuk oyun süresi
Oyun

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 14.02.2019
Kabul Tarihi: 20.05.2019
Elektronik Yayın Tarihi: 06.01.2020

DOI: 10.15390/EB.2020.8516

¹ Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, gozde86erturk@gmail.com

Giriş

Ebeveynlerin çocuklarla kurdukları ilişkinin niteliğinin çocukların duygusal gelişim, sosyal beceriler, dil becerisi, öz düzenleme ve okul başarısı gibi pek çok kazanımı edinmesinde kritik bir rol oynadığı bilinmektedir (Anderson ve Keim, 2016; Turculet ve Tulbure, 2014; Caro, 2011; Reeslund, 2006; Dodici, Draper ve Peterson, 2003). Son yıllarda ebeveyn çocuk ilişkisini, evde kullanılan dil, ebeveynlik stilleri ve ebeveynlerin öğrenmeye ilişkin bakış açıları gibi farklı açılardan inceleyen araştırmalar göze çarpmaktadır. Örneğin; Hart ve Risley (2003) araştırmalarında bir çocuğun sahip olduğu öğrenme yeteneğinin ilişkili olabileceği faktörleri incelemiştir. Sosyo ekonomik durum, cinsiyet, doğum sırası, ırk gibi değişkenlerin aksine bir çocuğun gelecekteki öğrenmesini belirleyen temel faktörün ilk yıllarda ebeveynin çocuğa sağladığı dil ortamı olduğu belirlenmiştir. Bir diğer araştırmada Lareau (2003) orta sınıf ailelerinin evlerindeki ebeveyn dilinde, sözlü tartışma ve kelime oyunlarının ön planda olduğunu, emir cümlelerinin sağlık ve güvenlik durumları haricinde kullanılmadığını belirlemiştir. Daha düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ebeveyn dilinde ise tartışma veya konuşmanın yerine emir cümleleri ağır basmaktadır. Bu iki ebeveynlik stili arasındaki fark çocukların okul başarısına yansımıştır. Moorman ve Pomerantz (2010) araştırmalarında zekânın değiştirilemez olduğuna inanan ebeveynlerin çocuklarının yaşadıkları öğrenme zorluklarında destekleyici öğrenme yöntemleri sunmadıklarını, çocuklarına kendi başlarına deneme yapmaları için izin vermediklerini, başarısızlığın utancından kaçınmak için sorunları nasıl çözeceklerini çocuklara doğrudan söylediklerini belirlemiştir. Araştırma sonunda zekânın sabit olduğunu düşünen annelerin zekânın geliştirilebilir olduğunu fark etmeleri sağlanmıştır. Driscoll ve Pianta (2011) ise çocukların uyum sorunlarına odaklanarak sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisinin çocuğun yeni ortamlara girdiğinde kolay uyum sağlaması ve daha az sorun davranış göstermesi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Tüm bu araştırmalar çocuğun gelişim ve eğitim sürecinde annenin çocukla kurduğu ilişkinin niteliğinin okul başarısından sosyal uyumuna çocuğun yaşamında önemli bir payı olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır.

Yetişkin ve çocuk arasındaki ilişki üzerine çok sayıda araştırma gerçekleştiren Pianta (1997) ilişkileri şu şekilde açıklamaktadır: “İlişkilerin bir geçmişi, bir hafızası vardır; bunlar gözlenebilir davranışlardan daha soyut bir şekilde örgütlenmiş etkileşimler, beklentiler ve inanış kalıplarıdır” (s. 14). Araştırmacı, ilişkilerin niteliğinin tamamıyla anlaşılabilir ve açıklanabilir olabilmesi için belli bir dönem içinde ve durum bazında değerlendirilmesinin önemli olduğunu altını çizmektedir (Pianta, 1997). Bowlby (1982), bağlanma kavramına dikkat çekmekte ve ebeveyn çocuk ilişkisinin nasıl geliştiğine ve bu ilişkinin sonunda çocuğun sosyal duygusal ve bilişsel gelişimini nasıl şekillendirdiğine dair açıklamalar sunmaktadır. Cevaplayıcı ve ılımlı- kuralcı ebeveynlik stiline çocukların sağlıklı gelişimini kolaylaştırdığı öne sürülmektedir (Fletcher, Walls, Cook, Madison ve Bridges, 2008). Cevaplayıcı ebeveynler çocuklarını destekler ve onların ihtiyaçlarını karşılarlar. İlimli- kuralcı ebeveynler ise çocuklarına rehberlik eder, çocuklarının öz kontrol sağlamaları için kuralları tutarlı bir şekilde uygularlar. Her iki ebeveynlik stili de çocukların güvenli bağlanmalarıyla yakından ilişkilidir (Karavasiliş, Doyle ve Markiewicz, 2003). Bağlanma ilişkisi çocuğun gelişimi üzerinde kritik bir öneme sahiptir. Wood (2007) araştırmasında anneye erken güvenli bağlanmanın ilerideki akran ilişkileri ve akademik yeterliliği güçlendirdiğini saptamıştır. Bununla beraber, Wood, Emerson ve Cowan’ın (2004) araştırması ise annelerin çocuklarının ne düzeyde güvenilir olduğu ile ilgili algılarının çocukların anaokulundaki akran kabulünü yordadığını ortaya koymuştur. Yüksek düzeyde bağlılığın olduğu bir anne-çocuk ilişkisi deneyimleyen çocuklar, daha güçlü bir sosyal uyum, daha fazla ve yüksek nitelikte arkadaşlık kurma ve anaokulunda daha yüksek düzeyde akran kabulü gibi olumlu sosyal duygusal kazanımlar sergilemeye eğilimlidir (aktaran Edwards, Sheridan, & Knoche, 2010).

Okul öncesi dönemde anne-çocuk ilişkisinde oyun önemli bir rol oynamaktadır (Berk, 2012). Oyun, çocuğun gerçek dünyayı öğrenebileceği en etkili yol, çocuğun yapmaktan en çok keyif aldığı iştir (Tuğrul, 2010). Gray’in (2011) araştırması çocukların serbest oyunları ile ruh sağlıkları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, serbest oyun zamanındaki azalma çocukların kaygı ve depresyon düzeyinde fark edilir düzeyde bir artışa neden olmuştur. Oyun aynı zamanda ebeveynlere çocuğun gelişimini çok yönlü destekleyebilmek için de fırsatlar sunmaktadır. Çocuklar duygularını nasıl ifade edebileceklerini, sorunları nasıl çözebileceklerini, tepkilerini nasıl kontrol

edebileceklerini ve yetişkinler/akranlar ile nasıl iletişim kurabileceklerini oyun sırasında deneyimleyerek öğrenebilmektedir (Sumaroka ve Bornestein, 2007). Çok sayıda araştırma ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte oyun oynadıkları süre ile ebeveyn çocuk ilişkisi arasında anlamlı bir bağ olduğunu ortaya koymuştur (Sezer, Yılmaz ve Koçyiğit, 2016; Yijun ve Marilyn, 2016; Edwards, Sheridan ve Knoche, 2010; Lawson, Parinello ve Ruff, 1992; Alessandri, 1992). Bununla beraber, son yıllarda yapılan araştırmalarda günümüzde çocukların geçmiş kuşaklara kıyasla çok daha az süre oyun oynadıkları saptanmıştır. Bu araştırmalara göre, çocuklar oyun oynadıkları süreden çok daha fazla süreyi ekran önünde geçirmektedir (Tuğrul, Ertürk, Özen Altınkaynak ve Güneş, 2014; Clements, 2004; Bodrova ve Leong, 2003). American Academy of Pediatrics (AAP, 2016) ve Kanada Pediatri Derneği (2017) yayınladıkları çocuk sağlığı rehberlerinde, anne babalara sağlıklı bir ebeveyn çocuk ilişkisi kurma yönünde çeşitli öneriler sunmaktadır. Bu önerilerden biri; okul öncesi dönemdeki çocukların ekran önünde geçirdikleri sürenin günde bir saatten daha az bir süre ile sınırlandırılması yönündedir. Bu zaman diliminde anne babalar çocuğun ekranda izlediği içeriğin yüksek nitelikte olduğundan emin olmalıdır. Dahası anne babalar televizyon izlemeyi, çocukla beraber izleyerek, sohbet ederek, sorular sorarak, açıklamalar yaparak sosyal bir etkileşime çevirmelidir. Yalnızca çocuğun doğrudan televizyon izlediği sürenin değil evdekilerin televizyon izleme süresinin de çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği gerçeğinden hareketle, Kanada Pediatri Derneği (2017) evdeki televizyon izleme süresine sınır getirilmesini, ebeveynlerin medya araçlarını kullanma alışkanlıklarını gözden geçirmelerini ve gerekiyorsa değiştirmelerini önermektedir. Bu alışkanlığı kazanmada ilk adım olarak kullanılmadığı zamanda tüm teknolojik araçların kapatılması ile başlanabileceği belirtilmekte, böylece çocuğun fazladan televizyona maruz kalmasının da engellenebileceğinin altı çizilmektedir. Son yıllarda yapılan araştırmalarda çocukların doğrudan televizyon izlemesinin ya da evdeki diğer kişilerin izlediği programlara maruz kalmasının yürütücü işlevler, dikkat gibi öz düzenleme becerilerini (Radesky, Silverstein, Zuckerman ve Christakis, 2014; Nathanson, Alade, Sharp, Rasmussen ve Christy, 2014; Lillard ve Peterson, 2011), sosyal davranışlarını (Shiue, 2015; Connors Burrow, McKelvey ve Fussell, 2011; Manganello ve Taylor, 2009), dil becerilerini (Lin, Cherng, Chen, Chen ve Yang, 2015; Chonchaiya ve Pruksananonda, 2008; Zimmerman, Christakis ve Meltzoff, 2007); okula hazır olmalarını (Pagani, Fitzpatrick ve Barnett, 2013; Zimmerman ve Christakis, 2005) ve ebeveyn-çocuk oyun oynama sürelerini (Courage, Murphy, Goulding ve Setliff, 2010; Kirkorian, Pempek, Murphy, Schmidt ve Anderson, 2009) olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir.

Anne çocuk arasındaki ilişkiyi etkileyen, bu ilişkiyi güçlendirecek ya da zayıflatacak faktörlerin belirlenmesinin çocuk ve annenin birlikte geçirdiği sürenin niteliğini artırma konusunda yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle, araştırmanın amacı anne-çocuk oyun süresi ve televizyona maruz kalma süresinin anne-çocuk ilişkisindeki yerini incelemektir. Bu amaçla şu araştırma sorusuna yanıt aranmıştır: Annelerin çocuklarıyla birlikte oyun oynadıkları süre ve çocukların evde televizyona maruz kalma süresi birlikte anne-çocuk ilişkisini yordamakta mıdır?

Yöntem

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma türünde gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma türünde iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişki, değişkenler üzerine herhangi bir müdahale olmaksızın incelenmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008). Fraenkel ve Wallen (2006) değişkenler arasındaki ilişkiyi tanımlaması açısından korelasyonel araştırmaları, betimsel araştırmaların bir türü olarak ele almaktadır.

Örneklem

Araştırma örnekleminin belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk vd., 2008). Buna göre İstanbul'da düşük ve orta gelir düzeyinde ailelerin çocuklarının devam ettiği iki bağımsız anaokulu belirlenmiştir. Bu okulların belirlenmesinde okul müdürünün, öğretmenlerin ve ailelerin araştırmacı ile işbirliği içinde gönüllü çalışmak için istekli olması ve araştırmacının okula ulaşım kolaylığı göz önünde bulundurulmuştur. Veriler 2017 yılı Aralık ayında toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini 33 erkek ve 40 kız olmak üzere yaşları 50 ve 74 ay arasında değişen 73 okul öncesi dönemdeki çocuğun anneleri oluşturmuştur. Annelerin yaşları 24 ila 43 arasında değişmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Ailelere İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken	F	%
Çocuğun cinsiyeti		
Kız	40	54,8
Erkek	33	45,2
Çocuğun doğum sırası		
Tek çocuk	17	23,3
En küçük	31	42,5
Ortanca	10	13,7
En büyük	15	20,5
Anne öğrenim durumu		
İlkokul	10	13,7
Ortaokul/İlköğretim	18	24,7
Lise	26	34,2
Yüksekokul	20	27,4
Anne çalışma durumu		
Çalışıyor	10	13,7
Çalışmıyor	63	86,3
Baba çalışma saatleri		
Günde 10 saat ve daha az	49	67,1
Günde 10 saat üzeri	25	32,9
Toplam	73	100

Tablo 1 incelendiğinde annelerin büyük bölümünün lise mezunu olduğu (%34,2), çalışmadıkları (%86,3), babaların ise çoğunlukla günde 10 saat ve daha az süre çalıştıkları (%67,1), çocukların %54,8'inin erkek, % 45,2'sinin kız olduğu, çoğunlukla evin en küçük çocuğu (%42,5) oldukları belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada anne-çocuk ilişkisini değerlendirmek amacıyla Çocuk Anababa İlişki Ölçeği, anne-çocuk oyun süresini, evde televizyon kullanımını, çocuğun doğrudan televizyon izleme süresini ve ailelerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Anne-Çocuk İlişkisi

Okul öncesi dönemde anne-çocuk ilişkisi, orijinali Pianta (1992) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından yapılan 24 maddeli likert tipindeki Çocuk Anababa İlişki Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Ölçeğin Türkçe versiyonunda ebeveynin çocukla kurduğu ilişki çatışma (14 madde) ve olumlu ilişki (10 madde) olmak üzere iki boyutta incelenmektedir. Ölçekte her bir madde için beş olası cevap seçeneği yer almaktadır: "Kesinlikle uymuyor" (1), "Pek değil" (2), "Nötr, emin değilim" (3), "Kısmen uyuyor" (4) ve "Kesinlikle uyuyor" (5). İlişki puanı tüm maddelerin toplanması ile elde edilmektedir. Ölçeğin test tekrar test güvenilirlik katsayıları çatışma alt boyutu için .98 ($p<.01$); olumlu ilişki boyutu alt boyutu için .96 ($p<.01$); toplam puan için .96 ($p<.01$); bulunmuştur. Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .73 olan ölçeğin, bu çalışmanın örnekleminde hesaplanan güvenilirlik katsayısı .72'dir. Bu araştırmada Çocuk Anababa İlişki Ölçeği, çocukların anneleri tarafından doldurulmuştur.

Anne-Çocuk Oyun Süresi

Annelerin çocuklarıyla birlikte oyun oynadıkları sürenin, anne-çocuk ilişkisini etkileyen önemli faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir (Tamis LeMonda, Uzgiris ve Bornstein, 2002). Durrant'a (2012) göre, güçlü ve sağlıklı bir ebeveyn çocuk ilişkisi kurmada sıcaklık/içtenlik kesinlikle gereklidir ve ebeveynlerin çocuklarına bunu sunmalarına yardımcı olabilecek en etkili yöntem onlarla birlikte oyun oynamaktır. Çelik (2012) ise çocuğun gelişimini desteklemede ebeveynin rolünü vurgulayarak bir çocuğa ancak oyun oynamaya teşvik eden bir çevre sunulursa, çocuğun fiziksel, ruhsal, sosyal ve duygusal olarak sağlıklı olabileceğini öne sürmektedir. Bu araştırmada anneler oyun süresi ile ilgili şu sorulara yanıt vermiştir: "Hafta içi sıradan bir günde çocuğunuz ne kadar süreyi sizinle birlikte oyun oynayarak geçiriyor?", "Hafta sonu sıradan bir günde çocuğunuz ne kadar süreyi sizinle birlikte oyun oynayarak geçiriyor?" Çocuğun anne ile birlikte ortalama oyun oynama süresi şu formül kullanılarak hesaplanmıştır: [(hafta içi sıradan bir günde çocuğun anneye oynadığı süre (dk. olarak) x 5) + (hafta sonu sıradan bir günde çocuğun anneye oynadığı süre x 2)] ÷7.

Çocuğun Doğrudan Televizyon İzlediği Süre

Anneler "Çocuğunuz sıradan bir hafta içi günde evde ya da bir başka yerde ne kadar süreyi televizyon izleyerek geçiriyor?" ve "Çocuğunuz sıradan bir hafta sonu günde evde ya da bir başka yerde ne kadar süreyi televizyon izleyerek geçiriyor?" sorularına yanıt vermiştir. Çocuğun günde televizyon izlediği ortalama süre şu formül kullanılarak hesaplanmıştır: [(hafta içi sıradan bir günde tv izlediği süre (dk.olarak) x 5) + (hafta sonu sıradan bir günde tv izlediği süre (dk.olarak) x 2)] ÷7.

Evde Televizyon Kullanımı

Anneler "Sıradan bir günde evde televizyonunuz ne kadar süre açık kalır?" sorusunu yanıtlamıştır. Annelerden bu soruyu biri izlesin ya da izlemesin fark etmeksizin eğer televizyon açık ise bu süreyi de düşünerek cevaplamaları istenmiştir. Bu sorudan elde edilen cevaptan çocukların doğrudan televizyon izleme süresi çıkarılmış ve çocuğun evdeki televizyona dolaylı olarak maruz kalma süresi hesaplanmıştır.

Ailenin Demografik Özellikleri

Çok sayıda çalışma ailenin demografik özelliklerinin ebeveyn-çocuk ilişkisi ile bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur (Young, 2018; Dereli ve Dereli, 2017; Moss, 2016; Button, Pianta ve Marvin, 2001). Bu araştırmada, aile demografik özelliklerinden çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, anne öğrenim durumu, anne baba çalışma saatleri ve anne yaşı üzerine bilgi almak amacıyla kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Anne-çocuk ilişkisi ile bağlantılı olma durumunda regresyon analizinde bu değişkenlerin etkisini kontrol altında tutabilmek için söz konusu değişkenlerin anne-çocuk ilişkisi ile bağı incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde t testi, varyans analizi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Anne öğrenim durumu, cinsiyet, doğum sırası ve çalışma saatleri sürekli değişkenler olmadıkları için anne çocuk ilişkisi üzerindeki etkileri t testi ve varyans analizi kullanılarak incelenmiştir. Televizyona maruz kalma, anne-çocuk oyun süresi ve anne-çocuk ilişkisi arasındaki bağı ortaya koymak amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analizlerin yorumlanmasında p<.05 değeri ile ilişkilerin gücünün değerlendirilmesinde Cohen (1988) referans alınmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Ailenin Demografik Özellikleri ve Anne-Çocuk İlişkisi

Anne-çocuk ilişkisi ortalama puanı 92,22 olarak hesaplanmıştır. Buna göre, araştırmaya katılan annelerin çocuklarıyla güçlü bir ilişkiye sahip oldukları söylenebilir. t testi sonuçları cinsiyetin anne-çocuk ilişkisi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermiştir ($t(71)=-1,752$; $p>.05$). Bu bulguya annelerin çocuklarıyla kurdukları ilişkilerde kız ya da erkek çocuğa karşı farklı bir tutum sergilememeleri neden olabilir. Çeşitli araştırma bulguları bu bulguyu desteklemektedir (Topçu Bilir ve Sop, 2016; Çakıcı, 2006). Çocukların doğum sırasına göre anne-çocuk ilişki puanları üzerinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($F(3,69)=1,417$; $p>.05$). Çocukların tek çocuk, evin en küçüğü, en büyüğü ya da ortanca çocuk olması anne-çocuk ilişkisinde belirleyici bir rol üstlenmemiştir. Topçu Bilir ve Sop (2016) araştırmalarında annelerin ilk çocuğa karşı tecrübesiz ve bilgisiz olmasından kaynaklanan çatışma durumları yaşadıklarını ortaya koyarken, bu araştırmada annelerin çocuklarıyla ilişki kurarken doğum sırasına bağlı olarak tutumlarını farklılaştırmadıkları, yaşları ne olursa olsun ilişki kurarken benzer bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan annelerin % 86.3 'ü çalışmadığını ifade etmiştir ($f=63$). Annelerin çalışma saatleri varyans göstermediği için analiz dışı bırakılmıştır. Annelerin yaşları ile anne-çocuk ilişkisi arasında anlamlı bir bağ olmadığı belirlenmiştir ($r=-,071$; $p>.05$). Bu bulguya neden olarak çalışma grubundaki annelerin yaşlarının birbirine yakın olması gösterilebilir. Alan yazında anne yaşı ve anne-çocuk ilişkisi bağlamında çok çeşitli bulgulara rastlanmaktadır (Saygı ve Uyanık Balat, 2013; Kaya, 2010; Özyürek, 2004). Bu nedenle, anne yaşının anne-çocuk ilişkisindeki belirleyici rolünü belirlemede çoklu değerlendirme yöntemlerine ihtiyaç olabileceği söylenebilir. Babaların çalışma süresi, günde 6 ila 15 saat arasında değişmektedir. Ortalama çalışma süresi 10 saat olarak hesaplanmıştır. Analizler babaların çalışma saatlerine göre anne-çocuk ilişkisinde anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir ($F(4,68)=1,517$; $p>.05$). Bu bulgunun annelerin büyük bölümünün iş hayatında olmamasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ev dışında iş yerinde de birtakım sorumlulukları olan anneler, çocuklarıyla ilişkilerinde babaların desteğine daha fazla ihtiyaç duyabilir. Çalışma grubundaki anneler çalışmadıkları için çocuklarla babalara kıyasla çok daha fazla zaman geçirebilmektedir. Annenin çalışma hayatında olmadığı ailelerde, anneler babalara kıyasla çocuğun bakımı ve gelişimini desteklemede daha ön plandadır (Sharma, 2012). Babanın çalışma süresi bu nedenlerle anne-çocuk ilişkisinde belirleyici bir rol üstlenmemiş olabilir. Annelerin eğitim durumlarına göre dağılımları şu şekildedir: ilkokul mezunu ($f=10$), ortaokul mezunu ($f=18$), lise mezunu ($f=25$) ve üniversite mezunu ($f=20$). Lise mezunu annelerin oranı diğer gruplara kıyasla daha fazladır (%34). Analiz sonuçları anne öğrenim durumunun anne-çocuk ilişkisi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermiştir ($F(3,68)=1,958$; $p>.05$). Çeşitli araştırmalar bu bulguyu desteklemektedir (Garriaga ve Kiernan, 2014; Button vd., 2001). Anne öğrenim durumunun belirleyici bir rol üstlenmemesine neden olarak çalışma grubundaki annelerin sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisine dair farkındalıklarının (çocuk bakımı, ilgi, çocuğun gelişimi ve eğitiminin desteklenmesi vb. konularda) benzer düzeyde olabileceği gösterilebilir. Sonuç olarak, bu araştırmada ele alınan hiçbir demografik değişkenin anne-çocuk ilişkisi ile anlamlı düzeyde bağlantılı olmadığı saptanmıştır.

Televizyona Maruz Kalma

Çocukların hafta içi bir günde doğrudan televizyon izleme süresinin ortalama bir saatten fazla (74,29 dk.), hafta sonu bir günde ise yaklaşık 1,5 saat (87,95 dk.) olduğu belirlenmiştir. Örnekleme oluşturan çocukların haftada bir günde ortalama 78,55 dk. ile bir saatten fazla doğrudan televizyon izlediği saptanmıştır. AAP (2016) ekran önünde geçen sürenin okul öncesi dönemdeki çocuklar için (eğer aile çocuğu ekranla tanıştırmayı tercih ediyorsa) günde bir saatten daha az olması gerektiğini önermektedir. Çocukların günde doğrudan televizyon izlediği süre AAP'nin (2016) önerdiği süre sınırını aşmaktadır. Evdeki toplam televizyon izleme süresinin ise sıradan bir günde ortalama 6 saat olduğu belirlenmiştir. Evdeki toplam televizyon izleme süresinden çocuğun doğrudan televizyon izlediği süre çıkarıldığında, sıradan bir günde fazladan 5 saat daha televizyon kullanımı olduğu görülmüştür. Bu bulgu, Lapierre, Piotrowski ve Linebarger'in (2012) çalışmasında elde edilen

bulgulardan çok daha fazladır. Araştırmacılar, 6-8 yaş arasındaki çocukların evde 3 saat 15 dk., 2 yaşındaki çocukların ise 5,5 saat dolaylı olarak televizyona maruz kaldıklarını saptamıştır. Mevcut araştırmada elde edilen 5 saat dolaylı olarak televizyona maruz kalma durumunun okul öncesi dönemdeki çocuklar için dikkat çekici derecede yüksek olduğu düşünülmektedir (AAP, 2016). Wartella, Rideout, Lauricella ve Connell (2013) anne babalarının toplam televizyon izleme süresi günde 11 saat olan çocukların, ekran önünde olduğu sürenin de diğer çocuklardan daha fazla olduğunu belirlemiştir. Uzun süre televizyona maruz kalmaya neden olarak ailelerin medya okuryazarlığı konusunda yeterli bilince sahip olmamaları gösterilebilir. Aileler, televizyonda sunulan medya mesajlarının yeterince farkında olmayabilir, bu mesajları doğru okuyamıyor, doğruluğunu sorgulayamıyor ve akılcı biçimde kullanamıyor olabilir. Gündüz Kalan'ın (2010) çalışması bu düşünceyi destekler niteliktedir. Araştırmacı, okul öncesi dönemde çocuğu olan 20 anne babayla yaptığı görüşmeler sonucunda, anne babaların medya okuryazarlığı ile ilgili kavram bilgisine sahip olmadıklarını, evde televizyonun açık kalmasının ya da çocuklarının onların izlediği programlara maruz kalmasının çocuklarını olumsuz yönde etkileyebileceğini düşünmediklerini saptamıştır. Nathanson (2001) çocuğun televizyona maruz kaldığı anlarda ailenin aktif aracılık görevi yapması üzerine odaklanmaktadır. Araştırmacıya göre çocukla birlikte izlenen programın gerçekliğini tartışarak, destekleyici ek bilgiler sunarak ve eleştirel yorumlar yaparak çocuğa aktif aracılık yapılmalı ve medya okuryazarı olma konusunda model olunmalıdır. Ertürk ve Gül'e göre (2006) medya okuryazarlığı konusunda bilgilendirilen ebeveynler diğerlerine göre aktif aracılık görevini daha fazla yapmaktadır. Şen, Yılmaz ve Teke'nin (2018) okul öncesi dönemdeki 830 çocuğun anne ve babasıyla gerçekleştirdiği çalışmasında ise, annelerin aktif aracılık davranışlarının yüksek düzeyde olmadığını ancak babalara kıyasla daha fazla aktif aracı rol oynadıklarını, öğrenim durumu yükseldikçe aktif aracı olma davranışlarının arttığı ortaya konmuştur.

Son yıllarda yapılan araştırmalarda dolaylı olarak televizyona maruz kalmanın çocuğun bilişsel gelişimi üzerinde bir risk faktörü olduğu belirlenmiştir (Schmidt, Pempek, Kirkorian, Lund ve Anderson, 2008; Christakis, Zimmerman, DiGiuseppe ve McCarty, 2004). Bu bulgunun arkasındaki nedenler araştırmaya katılan annelerin çoğunlukla çalışmıyor olmaları ve öğrenim durumlarının etkisi olabilir. Dolaylı olarak televizyona maruz kalma süresinin anne öğrenim durumuna göre dağılımı incelendiğinde, ortaokul mezunu anneleri olan çocukların dolaylı olarak televizyona maruz kalma süresinin (6 saat), anneleri üniversite mezunu çocukların dolaylı olarak televizyona maruz kalma süresinden (3 saat) anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($F(3,69)=2.611, p<.05$). Tüm bunlarla beraber, çocukların dolaylı olarak televizyona maruz kalma sürelerinin uzun olmasının nedenleri annelerin gün içinde yayınlanan televizyon programlarını izlemekten hoşlanmaları ya da anne ve babanın bir arada olduğu zamanlarda televizyon izleyerek vakit geçirmeyi tercih etmeleri olabilir (Anne Çocuk Eğitim Vakfı [AÇEV], 2016). Benzer şekilde, Lapierre ve diğerleri (2012) da araştırmalarında anne öğrenim durumu yükseldikçe, dolaylı olarak televizyona maruz kalma süresinin azaldığını ortaya konmuştur. Bu süre; lise ya da daha düşük eğitim düzeyinden olan anneler için 5 saat, üniversite mezunu olan anneler için ise sıradan bir günde 2,5 saattir. Çocuğun dolaylı olarak televizyona maruz kalma süresi baba öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir ($F(3,69)= 2.027, p>.05$). Bu bulgu, annelerin çocuğun dolaylı olarak televizyona maruz kalmasında önemli bir payı olduğunu göstermektedir. Korelasyon analizi sonuçları, çocukların doğrudan televizyon izleme süresinin anne-çocuk ilişkisi ile anlamlı düzeyde ilişkili olmadığını göstermiştir ($r=-.09; p>.05$). Bu durum, çocukların doğrudan izledikleri programların içeriğinin anne-çocuk ilişkisini fark edilir düzeyde etkileyecek özellikte olmamasından kaynaklanabilir. Bununla beraber, çocukların doğrudan televizyon izleme süresi incelendiğinde çocukların büyük bölümünün (%68) bir saatten daha az süre doğrudan televizyon izlemesi ve çocukların televizyon izleme sürelerinin birbirine yakın olması anne-çocuk ilişkisi ile anlamlı bir bağ olmamasına neden olabilir. Öte yandan, çocuğun dolaylı olarak televizyona maruz kaldığı süre ($r=-.27; p<.05$) ve evde televizyonun açık olduğu toplam süre ($r=-.27, p<.05$) ile anne-çocuk ilişkisi arasında anlamlı ve negatif ilişkiler olduğu saptanmıştır. Buna göre, çocuğun dolaylı olarak televizyona maruz kaldığı süre ve evde televizyonun açık olduğu toplam süre arttıkça anne-çocuk ilişki puanları azalmaktadır. Bu bulguya evdekilerin izledikleri programların içeriğinin neden olabileceği düşünülmektedir. Programların içeriğinde sosyal etkileşimleri zayıflatıcı, iletişim ve sosyal becerileri olumsuz yönde etkileyen birtakım öğeler yer alıyor olabilir, sonuç olarak anne-çocuk ilişkisi üzerinde zarar verici bir etki oluşuyor olabilir. Böyle bir araştırma Manganello ve Taylor (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, doğrudan ve dolaylı televizyona maruz

kalma süresinin çocuğun uyumsuz davranışları ile ilişkili olduğunu saptamıştır. Bu bulguya neden olabilecek bir diğer faktör ise, televizyonun dikkat dağıtıcı etkisi olabilir. Televizyonun açık olduğu zamanlarda annenin dikkati dağılıyor olabilir, bu nedenle çocuğunun ilgi ve beklentilerine odaklanmada zorluk yaşıyor olabilir. Alan yazında bazı araştırmalar bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Kirkorian (2004) dolaylı olarak televizyona maruz kalma süresinin anne-çocuk arasındaki etkileşimi nasıl etkilediğini ortaya koymak amacıyla anne ve çocuğu arka planda televizyon açıkken ve televizyon kapalıyken iki durumda da gözlemlemiştir. Sonuçlar arka planda televizyon açıkken anne-çocuk arasındaki etkileşimin çarpıcı bir şekilde niceliksel ve niteliksel olarak azaldığını göstermiştir. Ertürk Kara (2018) ise araştırmasında ailenin bir hafta boyunca ekrandan uzak kalmasının ebeveyn çocuk ilişkisi üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan aileler, bir hafta süresince evde ya da başka bir yerde hiç televizyon izlememiştir. Bir hafta sonunda aileler, ebeveynlerin ekransız geçen haftada çocuklarıyla daha çok etkileşim kurduklarını, bu etkileşimlerin önemini daha iyi anladıklarını, çocuklarıyla çok daha fazla nitelikli zaman geçirdiklerini ve çocuklarının onlarla zaman geçirirken daha mutlu olduklarını fark ettiklerini belirtmiştir.

Anne- Çocuk Oyun Süresi

Araştırmaya katılan annelerden dördü, sıradan bir hafta içi günde çocuklarıyla hiç oyun oynamadıklarını belirtmiştir. Sıradan bir hafta içi günde annelerin %12,3'ü iki saat, %35,6'sı bir saat, %30,1'i otuz dakika, %16,4'ü yirmi dakika oyun oynamaktadır. Anne-çocuk oyun süresinin hafta sonu günlerinde yükseldiği görülmüştür. Buna göre, annelerin %6,2'sinin üç saat, %20,5'inin iki saat, %35,6'sının bir saat, %16,4'ünün otuz dakika, %15,1'inin yirmi dakika oyun oynadığı, üç annenin ise hiç oynamadığı belirlenmiştir. Hafta içi ve hafta sonu için anne oyun süresinin ortalaması hesaplandığında, annelerin çocuklarıyla günde ortalama 54 dakika oyun oynadıkları görülmüştür. Anne-çocuk oyun süresinde annenin öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>.05$). Bu bulguya neden olarak annelerin çok büyük bir bölümünün lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip olması gösterilebilir. Korelasyon analizi sonuçları anne-çocuk oyun süresi ile anne-çocuk ilişkisi puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya koymuştur ($r=.25$, $p<.05$ hafta içi anne-çocuk oyun süresi; $r=.30$, $p<.01$ hafta sonu anne-çocuk oyun süresi; $r=.30$, $p<.01$, ortalama anne-çocuk oyun süresi). Benzer bulgulara çeşitli araştırmalarda rastlanmaktadır (Coyle Shepherd ve Hanlon, 2013; Akgün, 2008). Akgün (2008) araştırmasında anne-çocuk oyun süresinin anne-çocuk ilişkisini geliştirdiğini ortaya koymuştur. Okul öncesi dönemde çocuğu olan 27 anne ile gerçekleştirilen çalışmada, anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitimine katılan ve katılmayan annelerin çocuklarıyla olan etkileşimlerdeki farklılıklar incelenmiştir. Araştırma sonucunda, eğitime katılan annelerin katılmayan annelere kıyasla çocuklarıyla etkileşimleri süresince terapötik becerilerinde (çocuğun isteklerine uyma, davranış tanımlama, sözel yansıtma, yansıtıcı açıklama, oyun konuşması, bilgi sorusu sorma, yorum yapma) anlamlı düzeyde artış, istenmeyen davranışlarında (dolaylı/doğrudan emir verme ve sessiz kalma) ise anlamlı düzeyde azalma olduğu belirlenmiştir. Milteer ve diğerleri (2012) sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisinde özellikle anne ve çocuğun birlikte oyun oynamasının çok önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. Bununla beraber, çocuğa oyun oynayabileceği bir ortam sağlamanın, model olma ve oyun yoluyla öğrenmenin okul öncesi dönemdeki bir çocuğun oyun gelişimi için kritik bir öneme sahip olduğunun da altı çizilmektedir (Bornstein ve Putnick, 2012). AAP (2016) ebeveyn çocuk arasındaki etkileşimin çocukların pek çok gelişimsel kazanımı için oldukça kritik olduğunun altını çizmektedir. Sorumluluk alma, bir işi bitirmek için çaba sarf etme, dürtü kontrolü ile yaratıcı ve esnek düşünme gibi düşünme becerilerinin en iyi öğrenilme yolunun yapılandırılmamış sosyal oyunlar ve nitelikli ebeveyn çocuk ilişkileri olduğunu öne sürmektedir. Sezer ve diğerleri (2016) ise araştırmalarında oyun sırasında ebeveyn ve çocuk arasındaki olumlu iletişimin çocuğun oyun becerilerini desteklemede önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Lawson ve diğerleri (1992) ile Alessandri (1992) çocuğun anne ya da babasıyla oyun oynadığında çok daha odaklanmış ve sorgulayıcı olduklarını belirtmektedir. Ebeveynleriyle daha sık cevaplayıcı bir etkileşim içinde olan, oyun yoluyla öğrenme deneyimleri olan ve ebeveyniyle birlikte keşfetmeyi deneyimleyen çocukların okul öncesi ve ilkökul yıllarında çok daha yüksek akademik becerilere sahip olduğu ortaya konmuştur (Edwards vd., 2010). Yijun ve Marilyn (2016) ebeveynlerle oyun zamanının özellikle de ailece oynanan oyunların sadece olumlu çocuk ebeveyn etkileşimine katkı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda çocuğun yaratıcı düşünme ve model alma becerilerini de desteklediğini saptamıştır.

Bu araştırmada ele alınan değişkenler yeniden gözden geçirildiğinde, “evde televizyonun açık olduğu toplam süre” ($r=-.27$) ve “anne-çocuk oyun süresi” ($r=.30$) değişkenlerinin anne-çocuk ilişkisi ile anlamlı bir bağı olduğu belirlenmiştir. Bu noktada, araştırmada “Evde televizyonun açık olduğu toplam süre ve anne-çocuk oyun süresi değişkenlerinin birlikte anne-çocuk ilişkisini yordama gücü nedir? araştırma sorusuna yanıt bulmak için çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Std. Hata	Beta	T	P	İkili	Kısmi
Sabit	92,454	3,618		25,556	,000		
Evde tv izlenen toplam süre	-,012	,006	-,225	-2,001	,049	-,273	-,233
Anne-çocuk oyun süresi	,085	,037	,261	2,320	,023	,303	,267

Tablo 2’de çoklu regresyon modeline dâhil edilen iki değişkenin birlikte anlamlı bir ilişki sergiledikleri görülmektedir ($R^2 = .141$, $F(2, 70) = 5,732$, $p < .001$). Söz konusu iki değişken birlikte anne-çocuk ilişki puanlarındaki değişimin % 14’ünü açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin anne-çocuk ilişkisi üzerindeki görelî önem sırası, anne-çocuk oyun süresi (Beta=,261) ve evde televizyon izlenen toplam süre (Beta=-,225) şeklindedir. Anne-çocuk oyun süresi değişkeni anlamlı ve pozitif bir regresyon değerine sahiptir, bu değere göre evdeki toplam televizyon izleme süresi sabit tutulduğunda evde çocuklarıyla birlikte daha fazla oyun oynayan annelerin çok daha güçlü bir anne-çocuk ilişkisi kuracağı beklenmektedir. Evdeki toplam televizyon izleme süresi ise anlamlı ve negatif bir regresyon değeri almıştır. Bu değer ise, anne-çocuk oyun oynama zamanı sabit tutulduğunda, evde televizyon izleme süresi çok daha fazla olan ailelerde anne-çocuk ilişkisinin daha zayıf olacağını göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisi kurmada anne-çocuk oyun süresinin ve televizyon izleme süresinin birlikte ne derece kritik bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Alan yazında çeşitli çalışmalar benzer şekilde oyun süresi, televizyona maruz kalma ve anne-çocuk ilişkileri arasındaki bağa odaklanmıştır (Kirkorian vd., 2009; Schmidt vd., 2008; Armstrong ve Chung, 2000; Armstrong ve Greenberg, 1990). Bu araştırmalardan elde edilen bulgular, televizyona maruz kalmanın çocuğun oyun sırasında dikkatini odaklayabilmesi üzerinde olumsuz etki yarattığını, bilişsel performansı düşürdüğünü ve anne-çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Çeşitli araştırmalar evde televizyon açık olduğunda sözel etkileşimin ve anne-çocuk oyun süresinin azaldığını ortaya koymuştur (Nathanson ve Rasmussen, 2011; Kirkorian, 2004). Vandewater, Bickham ve Lee (2006) ise araştırmalarında, ekran önünde geçen süre arttıkça anne-çocuk etkileşiminin zayıfladığını ve çocukların yaratıcı oyunlarının sayısının azaldığını saptamıştır. Buna benzer bir çalışmada, Anderson ve Evans (2001) evde televizyon açıkken ebeveynlerin daha çok televizyona odaklandığını, oyuna daha az katıldığını ve televizyon izlerken rahatsız edildiğinde çocuğuna çok daha olumsuz bir şekilde tepki verdiğini belirlemiştir. LaForett ve Mendez (2017) erken çocukluk döneminde oyunun değerinin farkında olan ve çocuğuyla birlikte oyun oynayan annelerin çok daha etkili bir ebeveynlik süreci yaratabildiklerini öne sürerek, annelerin bu çabasının çocuğun ilerleyen yıllardaki davranış problemlerini de önlemeye yardımcı olduğunun altını çizmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Anne-çocuk ilişkisi puanlarından elde edilen ortalama puan göz önünde bulundurulduğunda, mevcut araştırmadaki annelerin çocuklarıyla güçlü bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Anne-çocuk ilişkisi ile bağlantılı olabileceği varsayılan anne öğrenim durumu, yaşı, anne baba çalışma saatleri ile çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası anne-çocuk ilişkisi puanlarında anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Araştırmada sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisinin önünde risk faktörü olabilecek iki değişken ele alınmıştır: televizyona maruz kalma ve oyun süresi. Buna göre, araştırmada yer alan çocukların evde günde ortalama bir saatten fazla televizyon izledikleri belirlenmiştir. Bu sonuç çocukların doğrudan televizyon izleme süresinin, Amerikan Pediatri Akademisi tarafından bu yaş grubu için belirtilen süre sınırlamasını aştığını göstermektedir. Korelasyon analizi sonuçları, anne-çocuk ilişkisi puanları ile çocukların doğrudan televizyon izleme süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Öte yandan, evdeki toplam televizyon izleme süresi ve çocuğun dolaylı olarak televizyona maruz kalma sürelerinin anne-çocuk ilişkisi puanları ile anlamlı ve negatif bir korelasyona sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, çocukların televizyonda maruz kaldıkları programların içeriği ve davranışlarına yansıyor yansımadağının incelenebileceği sonraki çalışmalar için bir adım olarak değerlendirilebilir. Televizyona ağır düzeyde maruz kalma, sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisinin de gerekleri olan çocukların bakım süreci, evdeki rutinler, disiplin yöntemleri vb. üzerinde önemli bir risk faktörü olabilmektedir. Araştırmada ayrıca anne-çocuk oyun süresi ile anne-çocuk ilişki puanlarının bağlantılı olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisinde annelerin oyuna karşı inanç ve tutumlarının ne derece önemli olabileceğini vurgulamaktadır. Bu bulgu ayrıca annelerin çocuklarıyla daha fazla oyun oynamalarının çocuklarıyla kurduğu ilişkileri güçlendireceğini öne sürmektedir. Çocukların ihtiyaçlarının farkında olan ve onlarla daha çok oyun oynayan anneler, evde olumlu bir atmosfer oluşturulmasına katkıda bulunarak ilişkilerin geliştirilmesini sağlamaktadır. Oyunun önemi, oyun yoluyla öğrenme, nitelikli oyun materyalleri, oyun sırasındaki sözel etkileşimlerin niteliği gibi konu başlıkları içeren aile eğitim programlarının planlanarak uygulanmasının sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisi oluşturmada katkı sağlayacağı söylenebilir. Son olarak, mevcut çalışmada televizyona maruz kalma ve anne-çocuk oyun süresi ile anne-çocuk ilişkisi arasında anlamlı bir bağ olduğu ortaya konmuştur. Evdeki televizyon izleme süresi sabit tutulduğunda çocuklarıyla daha fazla oyun oynayan annelerin daha güçlü bir anne-çocuk ilişkisi kuracağı beklenmektedir. Anne-çocuk oyun süresi sabit tutulduğunda ise, evde televizyon izleme süresi fazla olan ailelerde anne-çocuk ilişkisinin daha zayıf olacağı beklenmektedir. Bu araştırmada çalışılan örneklemin büyüklüğü ve ölçme araçlarının sınırlılıkları göz önünde bulundurularak araştırmacılara anne-çocuk ilişkisi ile oyun ve televizyona maruz kalma değişkenlerini gözlemsel değerlendirme yoluyla inceleyebilecekleri boylamsal araştırmalar yapmaları önerilebilir. Annelerin çocuklarıyla oynadıkları oyunların içeriği ile çocukların ve ebeveynlerin televizyonda nelere maruz kaldıklarına dair içeriğin niteliği konusunda araştırmalar planlanabilir. Bu araştırmada ele alınan demografik değişkenlerin yanında anne sağlık durumu, depresyon durumu vb. risk faktörleri de ele alınarak anne-çocuk ilişkisini yordama güçleri incelenebilir.

Kaynakça

- Akgün, E. (2008). *Anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitimi'nin anne çocuk etkileşim düzeyine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk anababa ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 44-53.
- Alessandri, S. M. (1992). Mother-child interactional correlates of maltreated and nonmaltreated children's play behavior. *Development and Psychopathology*, 4(2), 257-270.
- American Academy of Pediatrics. (2016). *Media and young minds*. <https://www.aap.org/en-us/Pages/Default.aspx> adresinden erişildi.
- Anderson, D. R. ve Evans, M. K. (2001). Peril and potential of media for infants and toddlers: Zero to three. *National Center for Infants, Toddlers, and Families*, 22, 10-16.
- Anderson, S. E. ve Keim, S. A. (2016). Parent-child interaction, self-regulation, and obesity prevention in early childhood. *Current Obesity Reports*, 5(2), 192-200.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2016). *Türkiye ilgili babalık belirleyicileri: Özet araştırma raporu*. http://ilkisbabalik.acev.org/wpcontent/uploads/2017/06/ilgilibabalikyoneticiozeti.08.06.17.web_pdf adresinden erişildi.
- Armstrong, B. ve Chung, L. (2000). Background television and reading memory in context: Assessing tv interference and facilitative context effects on encoding versus retrieval processes. *Communication Research*, 27(3), 327-352.
- Armstrong, G. B. ve Greenberg, B. S. (1990). Background television as an inhibitor of cognitive processing. *Human Communication Research*, 16(3), 355-386.
- Berk, L. E. (2012). *Infants and children: Prenatal through middle childhood*. Boston: Pearson Allyn ve Bacon.
- Bodrova, E. ve Leong, D. (2003) Chopsticks and counting chips: Do play and foundational skills need to compete for the teacher's attention in an early childhood classroom?. *Young Children*, 58(3), 10-17.
- Bornstein, M. H. ve Putnick, D. L. (2012). Cognitive and socioemotional caregiving in developing countries. *Child Development*, 83(1), 46-61. doi:10.1111/j.1467- 8624.2011.01673
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss* (2. bs.). New York: Basic Books
- Button, S., Pianta, R. C. ve Marvin, R. S. (2001). Mothers' representations of relationships with their children: Relations with parenting behavior, mother characteristics, and child disability status. *Social Development*, 10(4), 455-472. doi:10.1111/1467-9507.00175
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2. bs.). Ankara: Pegem Yayınları.
- Caro, D. (2011). Parent-child communication and academic performance associations at the within- and between-country level. *Journal for Educational Research*, 3(2), 15-37.
- Chonchaiya, W. ve Pruksananonda, C. (2008). Television viewing associates with delayed language development. *Acta Paediatrica*, 97, 977-982.
- Christakis, D. A., Zimmerman, F. J., DiGiuseppe, D. L. ve McCarty, C. A. (2004). Early television exposure and subsequent attentional problems in children. *Pediatrics*, 113, 708-713.
- Clements, R. (2004). An investigation of the status of outdoor play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1) 68-80.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2. bs.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Connors Burrow, N. A., McKelvey, L. M. ve Fussell, J. J. (2011). Social outcomes associated with media viewing habits of low-income preschool children. *Early Education and Development*, 22, 256-273.
- Courage, M. L., Murphy, A. N., Goulding, S. ve Setliff, A. E. (2010). When the television is on: The impact of infant-directed video on 6- and 18-month-olds' attention during toy play and on parent-infant interaction. *Infant Behavior veDevelopment*, 33, 176-188.

- Coyl Shepherd, D. ve Hanlon, C. (2013). Family play and leisure activities: Correlates of parents' and children's socio-emotional well-being. *International Journal of Play*, 2(3), 254-272. doi:10.1080/21594937.2013.855376
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelik, B. (2012). *Etkili anne baba olma yöntemi*. İstanbul: Ekinoks Yayınevi.
- Dereli, E. ve Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *YYU Journal of Education Faculty*, 14(1), 227-258.
- Dodici, B. J., Draper, D. C. ve Peterson, C. A. (2003). Early parent-child interactions and early literacy development. *Topics in Early Childhood Special Education*, 73(3), 124-136.
- Driscoll, K. ve Pianta, R. C. (2011). Mothers and fathers perceptions of conflict and closeness in parent-child relationships during early childhood. *Journal of Early Childhood ve Infant Psychology*, 7, 1-24.
- Durrant, J. (2012). *A guide to building healthy parent-child relationships: A positive, rights-based approach. Save the children, Italy*. <https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/6182.pdf> adresinden erişildi.
- Edwards, C. P., Sheridan, S. M. ve Knoche, L. (2010). Parent-child relationships in early learning. E. Baker, P. Peterson ve B. McGaw (Ed.), *International encyclopedia of education* içinde (5. cilt, s. 438-443). Oxford, England: Elsevier.
- Ertürk Kara, H. G. (2018). A case study on reducing children's screen time: The project of screen free week. *World Journal of Education*, 8(1), 100-110.
- Ertürk, Y. D. ve Gül, A. A. (2006). *Çocuğunuzu televizyona teslim etmeyin: Televizyon haberlerinin çocuklar üzerindeki stres etkileri ve ailesel haber izleme alışkanlıkları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Fletcher, A. C., Walls, J. K., Cook, E. C., Madison, K. J. ve Bridges, T. H. (2008). Parenting style as a moderator of associations between maternal disciplinary strategies and child well-being. *Journal of Family Issues*, 29, 1724-1744.
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6. bs.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Garriga, A. ve Kiernan, K. (2014). *Parents' relationship quality, mother-child relations and children's behaviour problems: Evidence from the UK millennium cohort study*. <https://www.york.ac.uk/media/spsw/documents/research-and-publications/Garriga-KiernanWP2014.pdf> adresinden erişildi.
- Gray, P. (2011). The decline of play and the rise of psychopathology. *American Journal of Play*, 3(4), 443-463.
- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Medya okuryazarlığı ve okul öncesi çocuk: Ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilinci üzerine bir araştırma. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 39, 59-73.
- Hart, B. ve Risley, T. R. (2003). The early catastrophe: The 30 million word gap by age 3. *American Educator*, 4-9.
- Kanada Pediatri Derneği. (2017). *Digital health task force. Screen time and young children: Promoting health and development in a digital world, Position statement*. <http://www.cps.ca/en/documents/position/screen-time-and-young-children> adresinden erişildi.
- Karavasilis, L., Doyle, A. B. ve Markiewicz, D. (2003). Association between parenting style and attachment to mother in middle childhood and adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 27(2), 153-164.
- Kaya, A. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının kişilik özelliklerine göre değişkenliğinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kirkorian, H. (2004). *The impact of background television on parentchild interaction* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of Massachusetts, Amherst.

- Kirkorian, H. L., Pempek, T. A., Murphy, L. A., Schmidt, M. E. ve Anderson, D. R. (2009). The impact of background television on parent-child interaction. *Child Development*, 80(5), 1350-1359.
- LaForett, D. R. ve Mendez, J. L. (2017). Play beliefs and responsive parenting among low-income mothers of preschoolers in the United States. *Early Child Development and Care*, 187(8), 1359-1371.
- Lapierre, M. A., Piotrowski, J. T. ve Linebarger, D. L. (2012). Background television in the homes of US children. *Pediatrics*, 130(5), 839-846. doi:10.1542/peds.2011-2581
- Lareau, A. (2003). *Unequal childhoods: Class, race, and family life*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Lawson, K. R., Parrinello, R. ve Ruff, H.A. (1992). Maternal behavior and infant attention. *Infant Behavior and Development*, 15, 209-229.
- Lillard, A. ve Peterson, J. (2011). The immediate impact of different types of television on young children's executive function. *Pediatrics*, 128, 1-6.
- Lin, L. Y., Cherng, R. J., Chen, Y. J., Chen, Y. J. ve Yang, H. M. (2015). Effects of television exposure on developmental skills among young children. *Infant Behavior and Development*, 38, 20-26.
- Manganello, J. ve Taylor, C. (2009). Television exposure as a risk factor for aggressive behavior among 3-year-old children. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 163(11), 1037-1045.
- Milteer, R. M., Ginsburg, K. R., Mulligan, D. A., Ameenuddin, N., Brown, A., Christakis, D. A. ... ve Levine, A. E. (2012). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bond: Focus on children in poverty. *Pediatrics*, 129(1), 204-213.
- Moorman, E. A. ve Pomerantz, E. M. (2010). Ability mindsets influence the quality of mothers' involvement in children's learning: An experimental investigation. *Developmental Psychology*, 46(5), 1354-1362. doi:10.1037/a0020376
- Moss, K. M. (2016). *The connections between family characteristics, parent-child engagement, interactive reading behaviors, and preschoolers' emergent literacy*. <https://pqdtopen.proquest.com/pubnum/10117965.html?FMT=AI> adresinden erişildi.
- Nathanson, A. ve Rasmussen, E. (2011). TV viewing compared to book reading and toy playing reduces responsive maternal communication with toddlers and preschoolers. *Human Communication Research*, 37(4), 465-487.
- Nathanson, A. I. (2001). Parent and child perspectives on the presence and meaning of parental television mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45, 201-220.
- Nathanson, A. I., Alade, F., Sharp, M. L., Rasmussen, E. E. ve Christy, K. (2014). The relation between television exposure and executive function among preschoolers. *Developmental Psychology*, 50, 1497-1506. doi:10.1037/a0035714
- Özyürek, A. (2004). *Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Pagani, L. S., Fitzpatrick, C. ve Barnett, T. A. (2013). Early childhood television viewing and kindergarten entry readiness. *Pediatric Research*, 74, 350-355.
- Pianta, R. C. (1992). *Child-parent relationship scale*. University of Virginia. <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/sps/documents/c-change/cprs.pdf> adresinden erişildi.
- Pianta, R. C. (1997). Adult-child relationship processes and early schooling. *Early Education and Development*, 8, 11-26.
- Radesky, J. S., Silverstein, M., Zuckerman, B. ve Christakis, D. A. (2014). Infant self-regulation and early childhood media exposure. *Pediatrics*, 133(5), 1172-1178.
- Reeslund, K. L. (2006). *Parenting behaviors and child social competence: risk factors for adjustment of adolescent offspring of mothers with and without a history of depression* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Vanderbilt University, Nashville, TN.

- Saygı, D. ve Uyanık Balat, G. (2013). Anasınıfına devam eden çocuğu olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi. *International Journal of Human Science*, 10(1), 844-862.
- Schmidt, M. E., Pempek, T. A., Kirkorian, H. L., Lund, A. F. ve Anderson, D. R. (2008). The effects of background television on the toy play behavior of very young children. *Child Development*, 79(4), 1137-1151.
- Sezer, T., Yılmaz, E. ve Koçyiğit, S. (2016). 5-6 yaş grubu çocukların oyun becerileri ile aile-çocuk iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 185-204.
- Sharma, M. (2012). Effect of gender and academic achievement on mother child relationship. *International Journal of Social Science ve Interdisciplinary Research*, 1(10), 39-51.
- Shiue, I. (2015). Duration of daily TV/screen watching with cardiovascular, respiratory, mental and psychiatric health: Scottish health survey, 2012-2013. *International Journal of Cardiology*, 186, 241-246.
- Sumaroka, M. ve Bornstein, M. H. (2007). Play. M. M. Haith ve J. Benson (Ed.), *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development* içinde (s. 553-561). New York, Elsevier.
- Şen, M., Yılmaz, A. ve Teke, N. (2018). 3-6 yaş grubu çocukların medyaya erişiminde aile profilleri: Anne babalar engel mi, yoksa rehber mi?. <https://www.trtcocukmedyasikonferansi.com/> adresinden erişildi.
- Tamis LeMonda, C. S., Uzgiris, I. C. ve Bornstein, M. H. (2002). Play in parent-child interactions. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Practical issues in parenting* içinde (2. bs., 5. cilt, s. 221-242). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Topçu Bilir, Z. ve Sop, A. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların aile ilişkileri ile çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 20-43.
- Tuğrul, B. (2010). Oyun temelli öğrenme. R. Zembat (Ed.), *Okul öncesinde özel öğretim yöntemleri içinde* (s. 187-220). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tuğrul, B., Ertürk, H. G., Özen Altınkaynak, Ş. ve Güneş, G. (2014). Oyunun üç kuşaktaki değişimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 27, 1-6.
- Turculet, A. ve Tulbure, C. (2014). Aspects of emotional development inside parent child relationship [Özel sayı]. *Journal Plus Education*, 374-378.
- Vandewater E. A., Bickham, D. S. ve Lee, J. H. (2006). Time well spent? Relating television use to children's free time activities. *Pediatrics*, 117(2), 181-191.
- Wartella, E., Rideout, V., Lauricella, A. R. ve Connell, S. L. (2013). *Parenting in the age of digital technology: A national survey*. <https://contemporaryfamilies.org/wp-content/uploads/2014/04/Wartella.pdf> adresinden erişildi.
- Wood, J. J. (2007). Academic competence in preschool: Exploring the role of close relationships and anxiety. *Early Education and Development*, 18, 223-242.
- Wood, J. J., Emerson, N. A. ve Cowan, P. A. (2004). Is early attachment security carried forward into relationships with preschool peers?. *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 245-253.
- Yijun, H. ve Marilyn, F. (2016). Pretend sign created during collective family play: A cultural-historical study of a child's scientific learning through everyday family play practices. *International Research in Early Childhood Education*, 7(2), 38-58.
- Young, T. (2018) *Parental characteristics and parent-child relationship quality in families with disabled children* (Yayımlanmamış doktora tezi). Walden University, ABD.
- Zimmerman, F. J. ve Christakis, D. A. (2005). Children's television viewing and cognitive outcomes. A longitudinal analysis of national data. *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine*, 159, 619-625.
- Zimmerman, F. J., Christakis, D. A. ve Meltzoff, A. N. (2007). Associations between media viewing and language development in children under age 2 years. *The Journal of Pediatrics*, 15, 364-368.